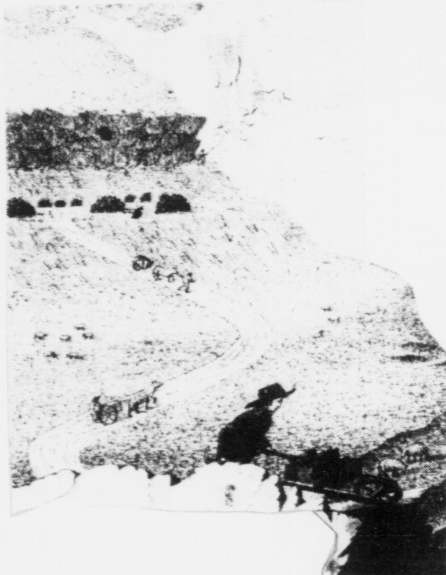
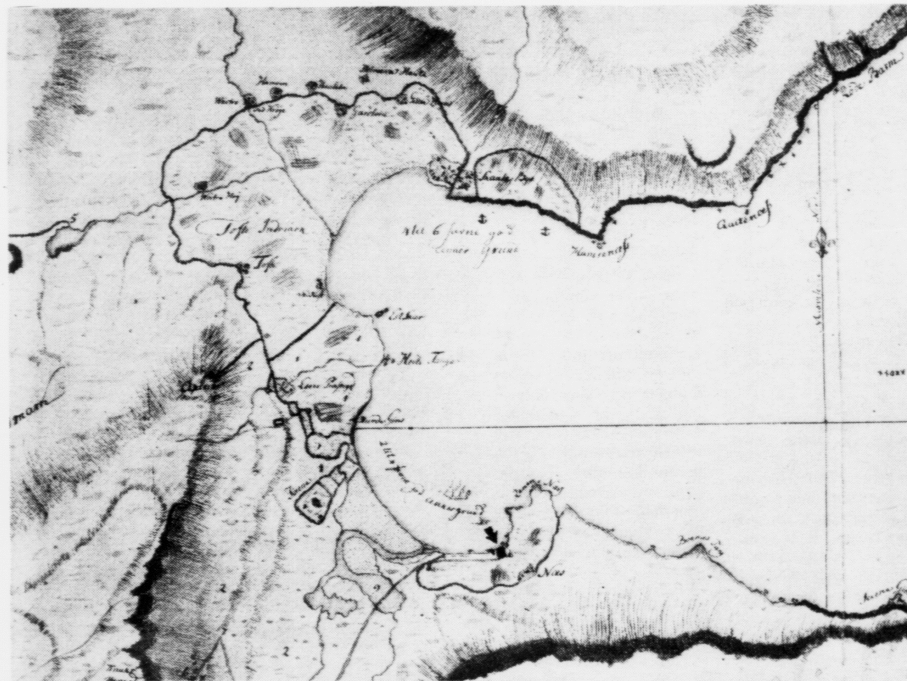

Ídnaðarnjósning í 1780árunum

Nógvar orsakir kunnu vera til njósning. Peter Korsgaard greiðir í hesi grein frá, hvussu norskur-danskur embætismaður í royndum sínum at fáa hægri starv fekt við njósning.

Hendan tekning av kolagrevstri í Hvalba er gjord í 1791 — longu 3 ár eftir at brennivirkið var stongt. Vit siggja námini og kola- og leirrugvurnar. Teir nýta bæði hjólberur og rossavagnar.

Samtiðar kort av Hvalba og Nesi. Brennivirkið sæst í gripinum vestan fyri Ranan í Nesi (pilur), sunnan fyri, har landingin í Nesi er í dag. Vikin út fyri verður søgd at vera 2—4 favna góður akkersbotnur, og teir hava mett hetta vera bestu útskipingarstöð.

Greinin stóð í seinasta nummarinum av blaðnum mondli, sum Fornminnissavnið gevur út.

Føroya lögmaður, tann mest týðandi embætismaðurin her á landi síðan miðöld, hevði fyrst av øllum leiðslu lögtingsins um hendur. Løgmenningar vorðu kosnir millum føroyingar, vanligar úr nokrum fáum lögmannsætum.

Stóða lögmanns viknaði í 1700-árunum, og frá 1769 setti Danske Kancelli ikki longur føroyingar í hetta starv. Teir nýggju fremmandu lögmenningar høvdu litlan áhuga fyri embætinum — sóu tað meira sum ein fyrbils møguleika fyri betri embætti aðrastaðni í danska-norska ríkinum. Tann fyrsti lögmaðurin, ið ikki var føroyingur — hann var islendur — kom ongantið til Føroya í triára lögmannskeiði

sínum. Næsti maður — norðmaður — var ikki meira enn komin til Føroya, fyrr enn hann skrivaði umsókn um at fáa eitt annað embætti.

J. M. Lund lögmaður treyður

Øðrvisi var ikki við triðja fremmandu lögmanninum, Johan Michael Lund úr Bergen. Hann fekk embættið 33 ára gamal í 1786, men tað fyrsta, hann gjørdi, var at søkja um loyvi til at verða verandi í Noreg til árið eftir. Biðtiðina nýtti hann væl.

J.M. Lund var nógv ávirkaður av tíðarinnar tonkum um figgarligan

og tekniligan framburð. Beint hann var settur sum lögmaður, fór hann at gera royndir við føroyskum kóli, og kom fram á, at tað hevði í sær minni av sváuli og meira av nafta, enn enskt kóli. Ti hevði tað hóskað væl at brent tjørur av.

Kolagrevstur í Hvalba

Í øldir hava hvalbingar høgt kóli, serliga til eggið brúk. Nokur ár, aðrenn Lund varð settur, hevði danska ríkið roynt at fáa meira gongd á kolagrevsturin, men nú var steðgur við at koma í, ti tað lá so illa fyrri at flyta kólið. Skipini, ið sigldu fyri kgl. einahandilin, kundu ferma kóli, men tey skuldu nýta ta stuttu summarfritiðina til føroyasigling. Av tí at drúgert var at ferma eitt slíkt skip við kóli í Hvalba, kom litið burtur úr hesum flutningi. Tað hevði verið ólíka lættari og biligari at flutt kólið sum góðskaða vóru — sum koltjørur. Hevði tað borið til at gjørt tjørur burtur úr Hvalbiarkolinum, hevði kolagrevsturin kunnað gjørt ein løndi vinna, og so hevði Lund verið væl umtóktur maður í Rentukamarinum, ið stóð fyri kolagrevsturin.

Roynt verður at fáa brennivirki í gongd

Longu í 1786 søkti Lund, ið tá var farin til Keypmannahavnar, kong um figging til at byggja tjørubrennivirki í Hvalba. Í umsóknini visti hann til, at eitt tól var uppfunnið at brenna tjørur við úr kóli. Uppfinningin var gjord fá ár frammanundan í Skotlandi, og nú var kunneleikin um hana komin til Danmarkar, har einfaldu royndirnar hjá Lund

hevdu givið góð úrslit. Eftir metingum Lunds kundi brennivirkið setast saman av 10 smáum stoypjarnsovnum, sum við flutningi neyvan mundu kosta meira enn 280 ríkisdálar.

Uttan at biða eftir svari til umsóknina bilegði Lund tilfarið. Men hetta royndist nógv dýrari enn væntað — bætt vóru úrreiðslurnar komnar upp í knapliga 400 ríkisdálar, og tá var flutningurin til Føroya ikki iroknaður. Peningurin varð tó seinni játtaður úr einum grunni til serlig endamála: »ad usus publicos*», so Lund kundi fara aftur til Bergen.

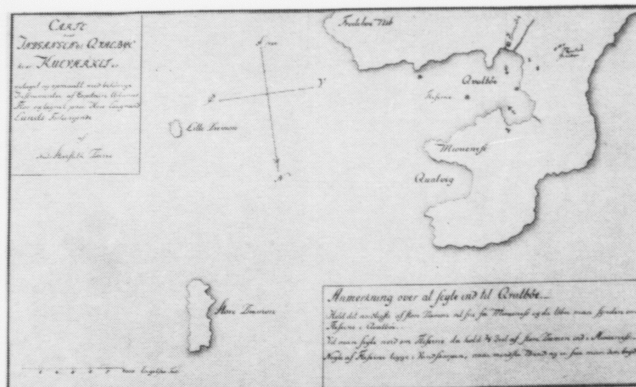
Ídnaðarnjósning neyðug

Í Bergen hitti Lund ein skotskan vinmann, sum hevði stórtýðandi at bera: bretska stjórnin hevði boðið uppfinnaranum nógvan pening fyri uppfinningsina, men eigarin hevði ikki tikið av.

Hetta mundi týða, hugsaði Lund, at framleiðslan var torførari, enn hann fyrr hevði hildið. Tí var neyðugt, at hann fór sjálvur til Coalrose við Edinburgh, har brennivirkið var, fyrri at skoða tað gjølligari. Hann roknaði eisini við, at skotski vinmaðurin kundi hjálpa honum við tekningum og vitan. Um somu tíð visti tað seg, at brúk var fyri meira av útgerð, og av tí at ein ferð nú eisini skuldi gerast til Skotlands, bað Lund um 1200-1400 ríkisdálar aftrat.

Fyri at ætlanin skuldi ikki seinkast, loyvdi Lund sær at bileggja ein part av útgerðini frammanundan.

Í hesi eykaumsókn kemur undan kavi ein av orsökunum til tann stóra ómak, Lund hevði gjørt

Hetta kort av Hvalbiarfirði teknaði Urbanus Flor kapteynur eftir ynski Lunds. Norður vendir niður. Tjørubrennivirkið er avmerkt í Nesi. Kolanámini eru vist við 3 ringum ovast til høgru. Neyðugt var við slikum korti, um siglast skuldi higar í sambandi við kolavinnu.

Siglingarvegleiðingin ljóðar: Hav tað norðasta av Stóru Dimun væl leyst av Mjóvanesi — tá fert tú suður um Flesjarnar.

Vilt tú sigla norður um Flesjarnar, skulu 2/3 av Stóru Dimun koma inn á Mjóvanes. Nakrar av Flesjunum liggja í vatnsskorpuni, so træt siggjast, er minsta run í sjónum.